

*Велічко О. О.,**аспірант кафедри кримінального процесу**Національної академії внутрішніх справ**ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1764-7149>*

ПОВНОВАЖЕННЯ ПРОКУРОРА НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Анотація. Стаття присвячена комплексному теоретико-правовому аналізу повноважень прокурора на початковому етапі досудового розслідування воєнних злочинів в умовах повномасштабного збройного конфлікту на території України, що розпочався 24 лютого 2022 року та спричинив безпрецедентне за масштабами вчинення злочинів проти норм міжнародного гуманітарного права.

У статті досліджено дискусійне питання процесуального статусу початку досудового розслідування. Проаналізовано протилежні наукові позиції: одні дослідники розглядають цей момент як самостійну стадію кримінального процесу, інші – як інтегральну складову стадії досудового розслідування. Обґрунтовано авторську позицію, згідно з якою початок досудового розслідування, попри відсутність прямого законодавчого закріплення як окремого етапу, має власні унікальні завдання, специфічні характеристики та жорсткі часові межі у вигляді 24-годинного строку, що об'єктивно відрізняє його від подальшого провадження.

Систематизовано повноваження прокурора як процесуального керівника на зазначеному етапі. Виокремлено керівні, контрольні та координаційні функції, розкрито їх зміст стосовно проваджень про воєнні злочини. Особлива увага приділена праву прокурора ініціювати внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, особисто проводити невідкладні слідчі дії на місці події, а також формувати та реалізовувати стратегію розслідування з урахуванням специфіки міжнародно-правового характеру відповідних проваджень.

Проаналізовано практику Офісу Генерального прокурора України у 2022–2025 роках, яка засвідчила необхідність переходу від традиційного індивідуалізованого підходу до масштабованого та алгоритмізованого управління розслідуванням за умов одночасного опрацювання понад 190 тисяч проваджень. Досліджено законодавчі зміни до частини 5 статті 36 КПК України щодо права керівників прокуратури передавати розслідування воєнних злочинів іншим органам досудового розслідування в разі неефективності первинного органу або наявності об'єктивних перешкод воєнного характеру. Обґрунтовано доцільність залучення підрозділів Національної поліції України до розслідування на деокупованих та прифронтових територіях з огляду на їх ширшу регіональну присутність і вищу оперативність реагування.

Окремо оцінено значення методичних рекомендацій зі стандартів розслідування воєнних злочинів, розроблених Офісом Генерального прокурора спільно з міжнародними партнерами. Висловлено та обґрунтовано пропозицію доповнити зазначені рекомендації спеціалізованим розділом щодо збирання й використання цифрових доказів,

матеріалів OSINT, супутникових знімків та даних безпілотних літальних апаратів як визначального типу доказів у сучасних розслідуваннях воєнних злочинів.

Ключові слова: прокурор, процесуальне керівництво, досудове розслідування, воєнні злочини, початок досудового розслідування.

Постановка проблеми. Початок досудового розслідування є тим процесуальним моментом, від якого безпосередньо залежить вся подальша доказова архітектура кримінального провадження. Саме на цьому етапі закладається фундамент, визначаються вектори збирання доказів, формується стратегія встановлення обставин, що входять до предмета доказування, та забезпечується збереження слідів злочину, втрата яких у подальшому є невідворотною. В умовах збройного конфлікту, що супроводжується безпрецедентними за масштабами порушеннями норм міжнародного гуманітарного права, ці закономірності набувають якісно нового виміру: промедління, процесуальні прорахунки або неналежна координація на початковому етапі розслідування воєнних злочинів не просто знижують його ефективність, а можуть унеможливити притягнення винних до відповідальності взагалі.

3 лютого 2022 року Україна зіткнулася з викликом, який не має аналогів у вітчизняній правозастосовній практиці: необхідністю одночасного розслідування сотень тисяч кримінальних проваджень, пов'язаних із воєнними злочинами, в умовах активних бойових дій, окупації значних територій, зруйнованої інфраструктури та постійної загрози для учасників провадження. Станом на 2025 рік Офіс Генерального прокурора зафіксував понад 190 тисяч відповідних злочинів, що перетворило початковий етап досудового розслідування із суто процесуального інституту на стратегічний інструмент системної протидії воєнній злочинності [1]. За цих обставин роль прокурора як процесуального керівника набула принципово іншого змісту порівняно з традиційними підходами доктрини.

Незважаючи на очевидну практичну гостроту окресленої проблематики, питання про специфіку та зміст повноважень прокурора саме на початковому етапі досудового розслідування воєнних злочинів залишається недостатньо дослідженим у вітчизняній науці кримінального процесуального права. Наявні праці здебільшого або аналізують загальну модель прокурорського процесуального керівництва поза контекстом збройного конфлікту, або зосереджуються на окремих аспектах розслідування воєнних злочинів без системного осмислення початково-

го етапу як самостійного об'єкта дослідження. Це обумовлює актуальність і наукову значущість обраної теми.

Стан дослідження. Питання повноважень прокурора на початковому етапі досудового розслідування, а також проблематика розслідування воєнних злочинів в умовах збройного конфлікту привертала увагу як вітчизняних науковців, так і практиків. Зокрема, процесуальний статус початку досудового розслідування та порівняльно-правові аспекти цього інституту розглядав В. Максименко. Питання значення та впливу початкового етапу досудового розслідування на забезпечення його швидкості аналізував М. Ільницький. Особливості початку досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень вивчав В. Вацюк. Проблематику організації розслідування воєнних злочинів в Україні в умовах воєнного стану досліджували С. Кудінов та Р. Шехавцов. Роль прокуратури у документуванні та розслідуванні воєнних злочинів у ході російсько-української війни висвітлював А. Боровик. . Водночас, незважаючи на наявний науковий доробок, комплексного дослідження повноважень прокурора саме на початковому етапі досудового розслідування воєнних злочинів з урахуванням реалій повномасштабного збройного конфлікту у вітчизняній доктрині досі не проводилося, що підтверджує актуальність і наукову новизну цієї статті.

Метою статті є комплексний теоретико-правовий аналіз повноважень прокурора на початковому етапі досудового розслідування воєнних злочинів, виявлення системних проблем їх реалізації в умовах збройного конфлікту.

Виклад основного матеріалу. Якщо говорити про місце, яке посідає початок досудового розслідування у структурі всього кримінального провадження, то В. Максименко звертає увагу на існування в українській науці двох протилежних поглядів. Так, одні дослідники трактують цей момент як самостійну, відокремлену стадію (етап) кримінального процесу в цілому. Інші ж автори, навпаки, розглядають його лише як початкову, інтегральну складову ширшої стадії, саме досудового розслідування, без виділення в незалежну стадію [2, с. 238]. Наприклад, М. Ільницький твердо дотримується погляду, згідно з яким досудове розслідування за своєю внутрішньою природою та призначенням становить собою єдиний, неподільний і цілісний етап кримінального процесу. Він розглядає його як одну неподільну стадію, що безпосередньо передує судовому розгляду та вирішенню справи по суті в кримінальному провадженні [3, с. 182]. На нашу думку, навіть попри те, що чинне кримінальне процесуальне законодавство не містить прямої та однозначної вказівки на визнання початку досудового розслідування самостійним, відокремленим етапом усього кримінального провадження, цей момент все одно володіє низкою власних, унікальних завдань і характеристик. Серед них оперативне та негайне реагування на будь-яке надходження заяви, повідомлення чи самостійне виявлення ознак кримінального правопорушення; обов'язкове внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (що виступає вирішальним юридичним фактом, який запускає весь процес); чітка фіксація точного моменту старту провадження; а також забезпечення захисту прав і свобод усіх учасників уже з перших секунд і хвилин після реєстрації події. Цей початковий відрізок жорстко обмежений 24-годинним строком, не передбачає повноцінного, класичного збирання та перевірки доказів у широкому розумінні, а радше виконує роль «стартового ключу», що активує весь механізм кримінального процесу в цілому.

Щодо внутрішньої сутності та природи цього «початкового етапу досудового розслідування», то В. Вацюк характеризує його як специфічну процесуальну діяльність уповноважених органів досудового розслідування. Вона здійснюється виключно в межах і з повним дотриманням вимог кримінального процесуального закону, під безпосереднім процесуальним наглядом і керівництвом прокурора, а також за умови обов'язкового судового контролю [4, с. 206]. В. Максименко, поглиблюючи та розвиваючи цю точку зору, наголошує на тому, що початок досудового розслідування найправильніше розглядати як діяльність, яка повністю й беззастережно підпорядкована реалізації основних завдань кримінального провадження, чітко сформульованих у статті 2 Кримінального процесуального кодексу України. Цей початковий відрізок існує виключно до моменту повного виконання вимог, передбачених статтею 214 КПК України, тобто до фактичного внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань [2, с. 237].

У доктрині кримінального процесу повноваження прокурора, який виконує роль процесуального керівника на стадії досудового розслідування, зазвичай класифікують на дві основні групи: контрольні та безпосередньо керівні, хоча на практиці ці сфери тісно переплітаються й утворюють єдину систему владних, розпорядчих відносин між прокурором та іншими учасниками провадження.

У рамках керівних повноважень прокурор має право самостійно ініціювати реєстрацію відомостей у Єдиному реєстрі досудових розслідувань або ретельно контролювати, щоб це було зроблено своєчасно й правильно, адже саме цей акт є визначальним юридичним моментом, з якого офіційно стартує кримінальне провадження. Крім того, прокурор може безпосередньо долучатися до збору доказів під час виконання невідкладних слідчих (розшукових) дій, наприклад, під час огляду місця події: він особисто фіксує обставини, забезпечує належне протоколювання, вживає заходів для збереження слідів і запобігання їх втраті. Прокурор також вправі проводити допити потерпілих чи свідків прямо на місці події, організувати й контролювати огляд трупа (включаючи випадки ексгумації). Це набуває особливої ваги при розслідуванні воєнних злочинів, де потрібно терміново й якісно документувати тілесні ушкодження, сліди тортур, ознаки насильницької смерті чи інші тяжкі наслідки, щоб уникнути втрати критичних доказів.

Окремо виділяються суто керівні функції прокурора: він формує загальну стратегію розслідування, визначає пріоритетні напрями накопичення доказової бази, планує комплексні заходи та стежить за їх логічною послідовністю й узгодженістю. Крім того, доцільно окремо виокремлювати координаційні повноваження, які охоплюють як внутрішню взаємодію між різними органами досудового розслідування в межах України, так і міжнародне співробітництво з іноземними правоохоронними органами, спільними слідчими групами, міжнародними кримінальними судами та іншими інституціями. Саме такий багатогранний і комплексний набір повноважень прокурора гарантує ефективність, повноту, об'єктивність і неупередженість досудового розслідування, що особливо критично в умовах воєнного стану, коли швидкість реагування, чітка координація та суворе дотримання процесуальних гарантій стають вирішальними для успішного виконання завдань кримінального судочинства загалом. Доцільно розглянути ці повноваження більш детально.

Зокрема, на початковому етапі досудового розслідування воєнних злочинів до ключових керівних повноважень прокурора, передбачених ч. 2 ст. 36 КПК України, насамперед належать: право самостійно ініціювати внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань або здійснювати контроль за дотриманням вимог ст. 214 КПК України щодо своєчасності та правильності такої реєстрації; а також можливість особисто проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в порядку, чітко визначеному КПК (зокрема, п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України) [5]. При чому, якщо відомості про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесені прокурором, він зобов'язаний протягом п'яти робочих днів з дня внесення таких відомостей з дотриманням правил підслідності передати наявні у нього матеріали до відповідного органу досудового розслідування та доручити проведення досудового розслідування (ч. 7 ст. 214 КПК України) [5].

Водночас особливу увагу необхідно приділити тому, як саме ці повноваження прокурора реалізуються в умовах масового розслідування воєнних злочинів. Згідно з практикою Офісу Генерального прокурора протягом 2022–2024 років, внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань часто відбувалося одночасно стосовно сотень, а іноді й тисяч окремих епізодів злочинної діяльності. Такий величезний обсяг змушував прокурорів переходити до використання системних і алгоритмізованих методів роботи. Вони визначали пріоритетність проведення конкретних слідчих дій залежно від тяжкості наслідків, наявності свідків, ризику втрати доказів чи можливості швидкої ідентифікації підозрюваних, а також забезпечували ефективну координацію зусиль між різними територіальними та спеціалізованими підрозділами прокуратури, слідчими управліннями, департаментами Офісу Генерального прокурора та іншими органами досудового розслідування [1].

Саме через ці обставини відбувся перехід від традиційного індивідуального підходу до кожного окремого епізоду до значно більш стратегічного, масштабного та координованого управління розслідуванням. У такому режимі ключову роль відігравали алгоритми розстановки пріоритетів, централізоване планування та синхронізація дій як усередині відомства, так і між різними органами. Без такого підходу якісне й оперативне опрацювання тисяч пов'язаних між собою чи однотипних воєнних злочинів у стислі строки було б практично неможливим [1]. Ця ситуація спричинила надзвичайно високе навантаження на слідчих органів безпеки, які згідно зі статтею 216 КПК України наділені виключною компетенцією проводити досудове розслідування воєнних злочинів. Крім того, як дуже точно підмічають С. Кудінов та Р. Шехавцов у своїй статті [6, с. 339], у багатьох випадках підрозділи СБУ об'єктивно не мали можливості оперативного потрапити на місце злочину, встановити контакт із потерпілими чи безпосередніми очевидцями подій через активні бойові дії, тимчасову окупацію територій, знищену інфраструктуру та постійну загрозу для життя.

Саме тому законодавець ухвалив і ввів у дію суттєві зміни до частини 5 статті 36 КПК України. Тепер Генеральний прокурор, керівники обласних прокуратур, їх перші заступники та заступники отримали право своєю обґрунтованою (мотивованою) постановою передавати розслідування будь-якого кримінального правопорушення (включно з воєнними злочинами) іншому органу досудового розслідування, за умови неефективності

первинного органу або наявності об'єктивних обставин, які унеможливають нормальне функціонування чи провадження розслідування саме цим органом у воєнний час.

Відомо, що підрозділи Національної поліції України мають значно ширшу територіальну мережу, кращу присутність у регіонах (навіть на деокупованих територіях чи поблизу лінії фронту) та вищу оперативність у отриманні та фіксації інформації, яка може бути безповоротно втрачена через продовження бойових дій, обстріли чи інші воєнні фактори. Саме це робить їх більш ефективними в умовах масового та динамічного розслідування воєнних злочинів, дозволяючи швидше реагувати, збирати докази та забезпечувати повноту провадження. [6, с. 339]. Цей механізм передачі розслідування іншому органу досудового розслідування дає змогу максимально гнучко й оперативно адаптуватися до складних реалій воєнного часу

Одним із ключових і визначальних повноважень прокурора саме на початковому етапі досудового розслідування воєнних злочинів є розробка та впровадження стратегії розслідування. Ця стратегія визначає чітку послідовність дій, пріоритетність встановлення конкретних обставин, що входять до предмета доказування, та загальний напрямок роботи.

Ми переконані, що стратегія розслідування воєнних злочинів принципово відрізняється від підходів до інших категорій кримінальних правопорушень, як за масштабами охоплення, так і за застосовуваною методологією. Вона передбачає паралельне, одночасне опрацювання величезної кількості взаємопов'язаних епізодів злочинної діяльності, які в сукупності утворюють єдину, системну картину систематичних порушень норм міжнародного гуманітарного права.

Особливу увагу варто звернути на те, що представники Офісу Генерального прокурора України разом із провідними експертами з міжнародного гуманітарного права, фахівцями Департаменту протидії злочинам, скоєним в умовах збройного конфлікту, суддями, а також за активної участі таких організацій, як Офіс Ради Європи в Україні, Truth Hounds, Проект ЄС «Право-Justice», Міжнародний фонд «Відродження» та Just Group, розробили спеціальні методичні рекомендації, що встановлюють єдині стандарти розслідування воєнних злочинів [7] Ці рекомендації побудовані за модульним принципом і складаються з кількох окремих частин, кожна з яких присвячена конкретному напрямку роботи.

Перша частина – це «Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина», документ, який окреслює універсальні алгоритми, правила та підходи до проведення процесуальних дій під час розслідування основних типів воєнних злочинів, що регулярно фіксуються в контексті російсько-української війни. Друга частина присвячена темі «Незаконне позбавлення волі та катування» і містить спеціальні настанови для слідчих та прокурорів щодо правильного документування, фіксації та розслідування саме цієї категорії злочинів, зокрема, особливостей взаємодії з потерпілими, методів збирання доказів, правильної кваліфікації діянь тощо [8, с. 656].

На нашу думку, створення цих методичних рекомендацій стало вкрай важливим і своєчасним кроком для підвищення ефективності розслідування воєнних злочинів. Вони формують єдину, уніфіковану методологічну базу для роботи прокурорів і слідчих по всій країні, що є абсолютно критичним у ситуації, коли розслідування одночасно ведуть сотні працівників у різних регіонах України.

Водночас ми пропонуємо суттєво доповнити ці рекомендації окремим спеціалізованим розділом, присвяченим саме стратегії збирання та використання цифрових доказів. Йдеться про детальну методологію роботи з даними з відкритих джерел (OSINT), супутниковими знімками, матеріалами відеофіксації з безпілотних літальних апаратів, електронними комунікаціями та іншими цифровими слідами, оскільки саме цей тип доказів набуває дедалі більшого, часто вирішального значення в сучасних розслідуваннях воєнних злочинів.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що повноваження прокурора на початковому етапі досудового розслідування воєнних злочинів являють собою якісно відмінну від загальної моделі систему керівних, контрольних і координаційних функцій, реалізація яких в умовах збройного конфлікту потребує переходу від індивідуалізованого до стратегічного, алгоритмізованого й масштабованого підходу, що охоплює своєчасну реєстрацію проваджень, визначення пріоритетності слідчих дій, гнучке перерозподілення розслідувань між органами досудового розслідування на підставі оновленої частини 5 статті 36 КПК України, активну міжвідомчу координацію та міжнародне співробітництво; при цьому ефективність цих повноважень суттєво зростає за умови уніфікації методологічної бази.

Література:

1. Понад 190 тисяч воєнних злочинів: Офіс Генпрокурора представив Комісії ООН масштаби злочинів РФ проти України. *Офіс Генерального прокурора : вебсайт*. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/ponad-190-tisyac-vojennix-zlociniv-ofis-genprokurora-predstaviv-komisiyi-onn-mashtabi-zlociniv-rf-proti-ukrayini> (дата звернення: 25.02.2026).
2. Максименко В. Початок досудового розслідування: порівняльно-правовий аспект. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 5. С. 236–240.
3. Льницький М. М. Значення та вплив початкового етапу досудового розслідування на забезпечення його швидкості. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2024. № 4. С. 181–185.
4. Вацюк В. О. Особливості початку досудового розслідування кримінальних правопорушень пов'язаних із незаконним обігом отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів. *Юридична наука*. 2020. № 6(108). С. 204–211. <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-108-6-1.25>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 57–58. ст. 722.
6. Кудінов С. С., Шехавцов Р. М. Особливості організації розслідування воєнних злочинів в Україні в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. Випуск 91: частина 4. 2025. С. 328–336. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.4.46>
7. ГПУ розробляє стратегію щодо розслідування злочинів в умовах збройного конфлікту. *Юридична газета онлайн*. 2019. 4 грудня. URL : <https://yur-gazeta.com/golovna/gpu-rozroblyae-strategiyu-shchodo-rozsliduvannya-zlochiviv-v-umovah-zbroynogo-konfliktu.html> (дата звернення: 25.02.2026).
8. Боровик А. Роль прокуратури у документуванні та розслідуванні воєнних злочинів в ході російсько-української війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 564–566. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/139>

Velichko O. The Powers of the Prosecutor at the Initial Stage of Pre-Trial Investigation of War Crimes: Theoretical and Legal Analysis and Implementation Challenges in the Context of Armed Conflict

Summary. The article provides a comprehensive theoretical and legal analysis of the prosecutor's powers at the initial stage of the pre-trial investigation of war crimes in the context of the full-scale armed conflict on the territory of Ukraine, which began on 24 February 2022 and resulted in an unprecedented scale in the commission of crimes violating the norms of international humanitarian law.

The study examines the debated issue of the procedural status of the commencement of a pre-trial investigation. Opposing scholarly approaches are analysed: some researchers regard this moment as an independent stage of criminal proceedings, while others consider it an integral component of the pre-trial investigation stage. The author substantiates the position that, despite the absence of explicit legislative recognition as a separate stage, the commencement of a pre-trial investigation possesses its own distinct tasks, specific characteristics, and strict temporal limits in the form of a 24-hour deadline, which objectively distinguish it from subsequent procedural activities.

The prosecutor's powers as a procedural supervisor at this stage are systematised. Managerial, supervisory, and coordination functions are identified, and their content is elucidated with regard to proceedings concerning war crimes. Particular attention is paid to the prosecutor's authority to initiate the entry of information into the Unified Register of Pre-Trial Investigations, to personally conduct urgent investigative actions at the crime scene, and to formulate and implement an investigative strategy considering the international legal dimension of such proceedings.

The article analyses the practice of the Office of the Prosecutor General of Ukraine in 2022–2025, which demonstrated the necessity of transitioning from a traditional individualised approach to a scalable and algorithm-based model of investigative management under conditions involving the simultaneous processing of more than 190,000 proceedings. Legislative amendments to Part 5 of Article 36 of the Criminal Procedure Code of Ukraine are examined, particularly regarding the authority of heads of prosecution offices to transfer the investigation of war crimes to other pre-trial investigation bodies in cases of inefficiency of the initially designated authority or the existence of objective obstacles of a wartime nature. The expediency of involving units of the National Police of Ukraine in investigations conducted in de-occupied and frontline territories is substantiated, given their broader regional presence and higher operational responsiveness.

Special attention is also devoted to the methodological guidelines on standards for the investigation of war crimes developed by the Office of the Prosecutor General in cooperation with international partners. The author advances and substantiates a proposal to supplement these guidelines with a specialised section on the collection and use of digital evidence, OSINT materials, satellite imagery, and data obtained from unmanned aerial vehicles, recognising them as a decisive category of evidence in contemporary war crimes investigations.

Key words: prosecutor, procedural supervision, pre-trial investigation, war crimes, commencement of pre-trial investigation.

Дата першого надходження статті до видання: 19.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)